

NEIGIAMOS AZARTINIŲ LOŠIMŲ ĮTAKOS VISUOMENEI ŠALINIMO
TEISINĖS PROBLEMOS

Mantas Arasimavičius *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedra
Ateities g. 20 LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4545
Elektroninis paštas mantas.arasimavicius@gmail.com*

Pateikta 2008 m. sausio 12 d., parengta spausdinti 2008 m. kovo 28 d.

Santrauka: Azartinių lošimų teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra gana naujas. Pirmasis azartinių lošimų organizavimą legalizavęs ir jų organizavimo tvarką nustatęs įstatymas Lietuvos Respublikoje buvo priimtas tik 2001 metais. Vis dėlto jau šiuo metu visuomenė ir Lietuvos valstybė vis dažniau susiduria su socialinėmis problemomis, kylančiomis dėl išsivysčiusios asmenų priklausomybės nuo azartinių lošimų, liguisto asmenų potraukio lošti. Natūraliai kyla klausimas, ar galiojantis Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas užtikrina pakankamas šios priklausomybės formos užkardymo ir kovos su ja priemones.

Siekiant atskleisti iškeltą hipotezę šiame moksliniame straipsnyje analizuojamos priklausomybės nuo azartinių lošimų susiformavimo priežastys ir prielaidos išskiriant biologinius, psichologinius ir socialinius veiksnius. Biologines priklausomybės priežastis mokslininkai sutartinai sieja su dviem pagrindinėmis sritimis: genetika ir neurologija. Genetiniai faktoriai, mokslininkų nuomone, skatina paveldimos priklausomybės nuo azartinių lošimų išsivystymą, o pagrindinės praktinę mokslinę reikšmę įgijusios neurologinės priežastys galėtų būti apibendrintos kaip hormonų neurotransmitorių veiklos sutrikimai.

Psichologines priežastis mokslininkai apibendrina kaip sergamumą kita psichikos liga, asmenybės bruožus, stresą. Nustatyta itin aukšta koreliacija tarp priklausomybės nuo azartinių lošimų ir kitų psichikos sutrikimų, priklausomybės nuo alkoholio ar narkotikų.

Pagrindinėmis socialinėmis priklausomybės nuo azartinių lošimų išsivystymo priežastimis šiuo metu laikomos: asmens amžius, lytis, kultūra ir tautybė, visuomenės požiūris į lošimą, lošimo prieiga, technologijų įtaka. Atsižvelgiant į šių šiuolaikinio mokslo išskiriamas azartinių lošimų priklausomybę sukeliančius faktorius analizuojamos ir vertinamos visos galiojančio Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo įtvirtintos, taip pat neįtvirtintos, bet praktiškai taikomos visuomenės apsaugos priemonės. Problemų kelia tai, jog daug veiksmingų priemonių Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas neįtvirtina, o esamos priemonės labiau gali būti apibūdinamos kaip grynai biurokratinės kliūtys. Galiausiai darbe analizuojamas socialinis Šveicarijos Konfederacijos pasirinktas visuomenės apsaugos nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio modelis, pačios pozityviausios šio modelio priemonės, kurios galėtų ir turėtų būti perkeltos į Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymą. Atsižvelgiant į aptartas priklausomybės nuo azartinių lošimų susiformavimo prielaidas, įstatymų nustatytus minimalius ribojimus ir aptarus siektiną Šveicarijos pavyzdį, siūlomos būtinos ir neatidėliotinos Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo pataisos.

Pagrindinės sąvokos: azartiniai lošimai, priklausomybė nuo azartinių lošimų, liguistas potraukis lošti, patologinis lošimas, probleminis lošimas, ludomanija, biologinės priklausomybės nuo lošimo priežastys, psichologinės priklausomybės nuo lošimo priežastys, socialinės priklausomybės nuo lošimo priežastys, kazino.

IŽANGA

Azartiniai lošimai Lietuvos Respublikoje buvo legalizuoti neseniai – 2001m. liepos 1 d. įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymui [1]. Įvertinus įstatymo konstruk-

ciją kyla klausimas, ar pakankamai sureguliuoti teisiniai visuomeniniai santykiai azartinių lošimų srityje siekiant apsaugoti visuomenę nuo neigiamo lošimo poveikio? Su kokiomis problemomis dėl tokio pasirinkto modelio šiuo metu susiduria visuomenė? Šias ir kitas teises problemas pabandydysime moksliskai atskleisti šiame straipsnyje.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proceso katedros doktorantas.

Straipsnio objektas. Straipsnyje aptarsime ne abstrakčius azartinių lošimo organizavimo ir vykdymo reikalavimus, kuriuos įtvirtino Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas, bet tyrimo objektu laikysime būtent teisinius reikalavimus azartinių lošimų organizavimui, susijusius su visuomenės apsauga nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio. Atitinkamai kelsime ir mokslinio tyrimo hipotezę, laikydami, jog galiojančiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose beveik nėra visuomenės apsaugos nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio priemonių, nors jos turėtų būti numatytos.

Straipsnio tikslas. Pasiremdami užsienio valstybių patirtimi straipsnyje pabandysime atskleisti, kaip reikėtų pakeisti Azartinių lošimų įstatymą siekiant, jog bent minimalūs visuomenės apsaugos reikalavimai jame būtų įtvirtinti.

Straipsnio uždaviniai. Atsižvelgiant į iškeltus tikslus straipsnyje keliami šie uždaviniai: 1) nustatyti neigiamo azartinių lošimų poveikio mastą ir poveikio jam galimybes; 2) nustatyti neigiamo azartinių lošimų poveikio visuomenei priežastis ir prielaidas; 3) rasti efektyviausius kovos su neigiamu azartinių lošimų poveikiu būdus bei aptarti jų pritaikymo Lietuvos Respublikoje galimybes.

Temos aktualumas. Azartiniai lošimai Lietuvos Respublikoje legalizuoti neseniai, o neigiamos azartinių lošimų pasekmės natūraliai kyla ne iš karto. Siekiant neatsilikti ir nepatirti didelio masto neigiamo poveikio, jau šiandien Lietuvos valstybei būtina imtis bent esminių teisinių visuomenės apsaugos priemonių, kurias ne vienus metus tikslingai taiko kitos valstybės. Straipsnio objektu pasirinktos Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo spragos visuomenės apsaugos srityje, taip pat Šveicarijos Konfederacijos teisinio reguliavimo modelis, kuris padeda Šveicarijai sušvelninti lošimų neigiamą poveikį, mažinti galimos priklausomybės nuo lošimo išsivystymą ir kuris galėtų būti efektyviai pritaikytas Lietuvoje.

Tyrimo metodai. Rengiant mokslinį straipsnį taikyti šie mokslinio tyrimo metodai: modifikuotas *turinio analizės* metodas tirtoje teisinėje medžiagoje ieškant ne lingvistinių indikatorių, o logiškai pagrįstų visuomenės apsaugos priemonių neatsižvelgiant į jų paskirtį ir veikimo mechanizmą. Nustatytos priemonės lyginamos su Šveicarijos Konfederacijos naudojamais visuomenės apsaugos mechanizmais taikant *lyginamąjį* metodą.

NEIGIAMAS AZARTINIŲ LOŠIMŲ POVEIKIS VISUOMENEI

Pačia opiausia azartinių lošimų visuomenei sukeliamą problemą visuotinai pripažįstamas liguistas potraukis lošti – ludomanija [2]. Į šią priklausomybės formą pagaliau atkreiptas dėmesys ir Lietuvoje. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 04 03 nutarimo Nr. X-1070 „Dėl psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“ 10.4. punkte konstatuota, jog „vis aktualesnės tampa ir kitos priklausomybių rūšys. Tai priklausomybė nuo azartinių lošimų ar kompiuterinių žaidimų, interneto“ [3]. Terminas „ludomanija“ pateikiamas internetiniuose žodynuo-

se ir reiškia priklausomybę nuo azartinių lošimų [4]. Lotynų kalboje terminas *lūdo* reiškia žaidimą, lošimą, o *mania* – beprotystę, pamišimą [5].

Mokslinėje literatūroje priklausomybė nuo azartinių lošimų apibrėžiama per patologinio potraukio azartiniams lošimams sąvoką, kurią mokslas aiškina kaip psichikos sutrikimą. „*Patologinis potraukis azartiniams lošimams* – psichikos sutrikimas, kuriam būdingi pasikartojantys potraukio azartiniams lošimams epizodai, taip užvaldantys asmens gyvenimą, kad atsisakoma socialinių, darbo, materialinių ir šeimos vertybių bei įsipareigojimų“ [6]. 1997 m. Harvardo medicinos mokyklos Priklausomybių skyriaus atlikto tyrimo duomenimis, iš 125 mln. suaugusių amerikiečių, lošiančių azartinius lošimus, 117,5 mln. nepatiria jokių neigiamų lošimo padarinių, o iš kitų 7,5 mln. 5,3 mln. yra probleminiai lošėjai, 2,2 mln. – pataloginiai lošėjai [7].

Atliekant minėtus tyrimus vartotos „probleminių“ ir „patologinių“ lošėjų sąvokos. Šias sąvokas būtina patikslinti. Tiek probleminis, tiek patologinis lošėjas reiškia asmenį, priklausomą nuo azartinių lošimų, tačiau skirtingu mastu. Remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų Čikagos universiteto Visuomenės nuomonės tyrimų centro atlikto tyrimo duomenimis, buvo sudaryta dešimties kriterijų lentelė, naudojama atskirti probleminius ir patologinius lošėjus. Lošėjus, kurie tenkina mažiau kaip penkis kriterijus iš nustatytų dešimties, mokslininkai santykinai priskyrė probleminiams, kitus, tenkinančius penkis ir daugiau kriterijų, laikė pataloginiais [7]. Patologinį ir probleminį lošimus taip pat išskyrė Kalifornijos probleminio lošimo taryba [8] ir pateikė konkrečius šių priklausomybės formų apibrėžimus. **Probleminis lošimas** yra viena ar keliomis formomis pasireiškiantis asmens lošimas, jei dėl to kyla kokių nors neigiamų pasekmių pačiam lošėjui, jo šeimos nariams, jo darbuvietai ar bendruomenei. Dažniausiai tai būna neigiamas finansinis poveikis, keliantis grėsmę asmens, jo šeimos ar profesiniams interesams. Daug sunkesnė priklausomybės nuo lošimo forma yra **patologinis lošimas**. To paties šaltinio duomenimis, patologinis lošimas – tai progresuojantis sutrikimas, apibūdinamas nuolatinio ar periodinio lošimo kontrolės praradimu ar siekiant gauti pinigų šiam tikslui. Šiam sutrikimui būdingas iracionalus mąstymas nekeičiant savo elgesio formos net ir kilus neigiamiems padariniams dėl lošimo.

Medicinos daktaras Richardas Rosentalis [8] pradėjo vartoti dar vieną sąvoką – „patologinio lošimo sutrikimas“ (*Pathological Gambling Disorder*), nurodydamas, jog tai yra psichikos sutrikimas, priklausantis impulsų valdymo sutrikimų grupei (panašiai kaip ir kleptomanija arba piromanija). Kadangi probleminis ir patologinis lošimas pasaulinį pripažinimą turinčios Amerikos psichiatrų asociacijos kaip elgesio sutrikimas pirmą kartą buvo klasifikuotas 1980 m. [9], plačiau paanalizuotini amerikiečių mokslininkų pasiekimai šioje srityje.

LIGUISTO POTRAUKIO LOŠTI (PROBLEMINIO BEI PATOLOGINIO LOŠIMO) GALIMOS PRIEŽASTYS IR PRIELAIDOS

Žmogus yra biopsichosocialinė būtybė. Dėl šios priežasties tyrinėjant žmogaus elgesį paprastai išskiriami biologiniai, psichologiniai ir socialiniai kriterijai, kuriais vadovaujantis aiškinama žmogaus elgsena ar įvairūs sutrikimai [10]. Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkai susistemino ir išskyrė faktorius, turinčius įtakos asmens priklausomybei nuo lošimų išsivystyti.

1. Biologiniai faktoriai. Remdamiesi savo ankstesniais tyrimais mokslininkai nustatė tam tikras neurotoksines medžiagas, kurios, manytina, turi įtakos priklausomybei nuo azartinių lošimų išsivystyti. Reikšmingiausi biologinių požymių būtų *genetiniai* veiksniai ir hormonų *neurotransmitorių* veiklos sutrikimai.

Jau seniai pastebėta, jog genetiniai veiksniai dažnai turi didžiulę įtaką psichiniams susirgimams. Norėdami nustatyti genetinių veiksmų įtaką priklausomybės nuo azartinių lošimų susiformavimui, Amerikos mokslininkai tyrė šeimas, taip pat dvynius siekdami atsiriboti nuo socialinių faktorių [10]. Atlikus pirmuosius tyrimus 1988 ir 1993 m. nustatyta sąsaja tarp vienos šeimos narių polinkio lošti. Vėlesnių apibendrinančių tyrimų, atliktų 2001 m., rezultatai didesnę polinkio lošti įtaką tarp vienos šeimos narių nustatė tik pačiais problemiškesniais polinkio lošti atvejais. Genetinis faktorius aiškiausią poveikį darė tais atvejais, kai socialinė aplinka leisdavo pasireikšti šiam genetiniam trūkumui.

Atliekant dvynių tyrimus nustatyta, jog dvyniai turi didesnę tikimybę paveldėti liguistą potraukį lošti. Akiivaizdesnis buvo vyriškos lyties dvynių padidėjusio potraukio lošti paveldimumas [10]. Genetiniai tyrimai patvirtino, jog yra ryšys tarp genetinių faktorių ir probleminio potraukio lošti. Prie biologinių veiksmų taip pat priskirtini ir sudėtingesni neurobiologiniai veiksniai. Tyrimai parodė patologinių lošėjų neurotransmitorių sistemų pokyčius, susijusius su hormonų dopamino, serotonino ir norepinefrino veikla organizme.

2. Be biologinių liguistą potraukį lošti skatinančių faktorių, mokslininkai išskyrė antrąją grupę – psichologinius faktorius. Šie faktoriai rodo, kaip žmonės sąveikauja su aplinka ir kitais žmonėmis, taip pat kaip žmogus mato save šiame pasaulyje. Išskirtini šie pagrindiniai psichologiniai faktoriai: sergamumas kita psichikos liga, asmenybės bruožai, stresas ir jo vengimas ir kiti.

Gydytojai pastebėjo, jog priklausomybė nuo azartinių lošimų dažnai kyla kaip papildomas sutrikimas esant kokiam nors kitam psichikos sutrikimui ar kitokios priklausomybės formai. Tyrimai parodė, jog patologiniai ir probleminiai lošėjai, palyginti su lošėjais, nepatenkančiais į rizikos grupę, bei asmenimis nelošiančiais azartinių lošimų, dešimt kartų dažniau buvo priklausomi taip pat ir nuo alkoholio. Taip pat buvo įrodytas dažnas nuo azartinių lošimų priklausiančių asmenų sergamumas dėmesio stokos bei hiperaktyvumo sindromu (ADHD [11]) [10].

3. Lengviausiai pasitelkdamas teisę įstatymų leidėjas gali reguliuoti socialinius žmonių santykius. Neatsi-

tiktinai socialiniai veiksniai yra trečioji veiksmų grupė, turinti įtakos liguisto potraukio lošti susiformavimui [10]. Pagrindiniai socialiniai kriterijai yra: amžius, lytis, kultūra ir tautybė, visuomenės požiūris į lošimą, lošimo prieiga, technologijų įtaka.

Atlikus tyrimus tarptautiniu mastu pastebėta, jog didelis procentas probleminių ir patologinių lošėjų buvo nustatytas tarp paauglių. Todėl visiškai suprantamas įstatymų leidėjo sprendimas nustatyti minimalų amžių lošti azartinius lošimus. Kyla klausimas, kokia turėtų būti šio amžiaus riba? Didžiojoje daugumoje JAV valstijų asmenims, norintiems lošti azartinius lošimus kazino [12], yra nustatyta 21 metų riba. Lietuvos Respublikoje nustatyta 18/21 metų riba [1]. Dabartiniai sociologiniai tyrimai rodo ir kitą tendenciją, jog palyginti su ankstesniais laikotarpiais, pradeda lošti vis daugiau pagyvenusių žmonių [10].

Analizuojant probleminio lošimo paplitimą tarp lyčių, pastebėta ir tai, jog didžiojoje dalyje JAV valstijų bei kitų Vakarų šalių tarp probleminių lošėjų du kartus daugiau yra vyrų negu moterų. Vis dėlto moterys greičiau tampa problemine bei patologine lošėja. Tuo remdamiesi mokslininkai Brenas ir Zimmermanas 2002 m. pateikė gana sensacingą versiją, jog ne lytis lemia priklausomybės susiformavimą, bet būtent tai, kad moterys dažniau lošia elektroniniais lošimo įrenginiais. Įdomu, jog Šveicarijos Konfederacija, įtvirtinusi socialinį visuomenės apsaugos nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio modelį, proporcingai ėmė riboti lošimo automatų skaičių kazino – ne daugiau kaip 25 lošimo automatų vienam lošimo stalui [13].

Jungtinėse Amerikos Valstijose atlikti tyrimai aiškiai parodė, jog patologinių lošėjų skaičius lošimo namams esant 50 mylių (~80 km) spinduliu padidėja dvigubai (nuo 0,9 iki 2,1 procento). O įvertinus lošimais garsėjančios Nevados valstijos patologinių lošėjų procentą, paaiškėjo, jog šioje valstijoje patologinių lošėjų skaičius 75–85 procentais lenkia JAV vidurkį [9]. Jungtinėje Karalystėje atlikti tyrimai parodė, jog ten patologinių lošėjų skaičius yra kiek mažesnis (nuo 0,6 iki 0,8 procentų), tačiau taip pat labai panašėja į Amerikos vidurkį [14].

Minėtų faktorių analizė leidžia daryti išvadą, jog pats žalingiausias azartinių lošimų poveikis visuomenei gali pasireikšti dėl įvairių lošiančių asmenų asmeninių biologinių, socialinių ar psichologinių savybių. Nors visi minėti tyrimai buvo atlikti lošiančiose bendruomenėse, turbūt niekam nekyla abejonių, jog pašalinus lošimo faktorių dingtų ir su lošimu susijusios problemos. Vis dėlto šio kraštutinio būdo negalima taikyti dėl įvairių priežasčių. Valstybėms tapus demokratinėmis, pati visuomenė nusprendžia, ar ji nori legalizuoti lošimus, ar ne. Jei jau lošimai yra legalizuoti, būtina sukurti mechanizmus, kurie užkirstų kelią probleminio lošimo atvejams šalinant ar minimizuojant aptartus rizikos faktorius. Svarbu nepamiršti, jog pati visuomenė nežino, kurių priemonių imtis, kad azartinių lošimų legalizavimas neatneštų jai daugiau žalos negu naudos. Tam įvertinti būtini moksliniai tyrimai. Šiuo tikslu analizuosime Lietuvos Respublikos azartinius lošimus reglamentuojančią

teisinę bazę bei ieškosime logiškų teisinių sprendimų Šveicarijos Konfederacijoje, garsėjančioje veiksmingu prevenciniu azartinių lošimų teisiniu reguliavimu.

LIETUVOS RESPUBLIKOJE TEISĖS AKTAIS NUSTATYTOS VISUOMENĖS APSAUGOS PRIEMONĖS

Dar 2000–2001 m. Lietuvos Respublikos Seimui svarstant azartinių lošimų įstatymą, pagrindiniai įstatymo oponentų argumentai rėmėsi neigiama azartinių lošimų įtaka [15]. Azartinių lošimų legalizavimas pasaulyje tuo metu, kai Lietuvoje buvo priimtas Azartinių lošimų įstatymas, nebuvo jokia naujovė. Dar 1999 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose sukurta Nacionalinė lošimų poveikio tyrimų komisija jau buvo parengusi ir pristaciūsi visuomenei savo išvadas apie neigiamą lošimų poveikį ir jo mažinimą [7]. Aišku, negalima kategoriškai teigti, jog Lietuvos įstatymų leidėjas visai negalvojo apie visuomenės apsaugą. Dėl šios priežasties, manytume, būtina trumpai apžvelgti dabartinę teisinę visuomenės apsaugos nuo azartinių lošimų padėtį Lietuvoje.

Pačios aukščiausios teisinės galios aktas Lietuvoje yra valstybės Konstitucija. Konstitucijos 5 str. 3 d. įtvirtinta nuostata, jog „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“. Logiška būtų manyti, jog valdžios įstaigos turėtų rūpintis ir visuomenės apsauga nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio. Konstitucijos 46 str. 3 d. nurodyta, jog „Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei“. O penktoje minėto straipsnio dalyje Konstitucija nustato, jog „Valstybė gina vartotojo interesus“. Konstitucijos 52 str. teigiama, jog „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais“. Konstitucijos 53 str. taip pat nustato, jog „Valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus. Įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką“. Trumpai apžvelgę konstitucinį teisinį reguliavimą manytume, jog jis yra pakankamas ir aiškus siekiant patvirtinti, jog teisinės valstybės idealu besivadovaujančioje Lietuvos Respublikoje, kurios teisinė sistema grindžiama Konstitucija, turėtų būti užtikrinama visuomenės apsauga ir nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio. Kaip yra iš tiesų, galime nustatyti tik išanalizavę Lietuvos Respublikoje galiojančias įstatymų bei poįstatyminių aktų teisės normas.

Azartinius lošimus Lietuvos Respublikoje reglamentuoja specialus Azartinių lošimų įstatymas [1]. Įstatymo 10 str. 1 d. draudžia organizuoti įstatyme nenumatytus lošimus ar pažeidžiant įstatymo numatytą tvarką. Analizuodami šį įstatymą pasistengsime nurodyti visas visuomenę bent kiek nuo neigiamo azartinio lošimų poveikio saugančias teisės normas.

Įstatymo 2 str. 1 d. nurodyta, jog „Azartinis lošimas (toliau – lošimas) – toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą (...)“. Įstatymo 18 str. deta-

lizuoti lošimo reglamento reikalavimai. Visuomenės apsaugai ši nuostata turi įtakos tiek, jog reglamentas leidžia užtikrinti maksimaliai skaidrų lošimo organizavimą, tam tikras iš anksto žinomas taisykles.

Įstatymo 2 str. 3 d. numatyta, jog lošimams gali būti naudojami elektroniniai prietaisai – lošimo automatai, kurie skirstomi į A ir B kategorijas. „A kategorijos automatas – neriboto laimėjimo automatas, kuriame vienkartinis didžiausias laimėjimas nėra ribojamas. B kategorijos automatas – riboto laimėjimo automatas, kuriame didžiausia statoma suma – 1 litas (0,3 euro), vieno lošimo laimėjimas negali būti daugiau kaip 200 kartų didesnis už statomą sumą, o vieno lošimo trukmė ne trumpesnė kaip 3 sekundės“. Analizuodami šią įstatymo nuostatą matome, jog B kategorijos lošimo automatas yra gerokai saugesnis įrenginys, kadangi jam specialiai keliami reikalavimai, ribojantys asmenų galimybę lošti net keliais skirtingais būdais. Viena vertus, ribojamos asmens galimybės greitai ir daug statyti (ir pralošti). Kita vertus, lošimo procesas specialiai ilginamas (vienas lošimas B kategorijos automatu negali trukti trumpiau kaip 3 sekundžių) siekiant tų pačių tikslų. Skaičiuojant teoriškai, net ir įvertinus šiuos ribojimus ir papildomai kiekvienam lošimui pridėjus 10 sekundžių monetoms (žetonams) įmesti, lošimui pradėti, lošimo rezultatui įvertinti, per 24 valandas lošėjas gali teoriškai lošti 24 h x 60 min. x 60 sek. / (3 sek. + 10 sek.) = 6646 kartų. Įvertintinus įstatymo 16 str. 2 d., numatančią, jog B kategorijos automato prizų fondą turi sudaryti ne mažiau kaip 80 procentų visos įmokų sumos, per parą vienas teorinis lošėjas net ir B kategorijos automatu statydamas maksimalias 1 Lt sumas gali pralošti 1329 Lt, o tai sudaro beveik visą vidutinį šalies ūkio darbo užmokesčio dydį [18]. Nors ir B kategorijos lošimo automatu galima pralošti dideles pinigų sumas, nereikia pamiršti, jog A kategorijos lošimo automatas neturi net ir tokių visuomenę saugančių saugiklių, o visų elektroninių lošimo įrenginių konstrukcija idealiausiai leidžia vadovautis algoritmais, užtikrinančiais, jog statistiškai patikimoje lošimų aibėje automatas visada laimės prieš lošėją [19].

Įstatymo 3 str. 1 d. nustatytas dar vienas lošimo automatų naudojimo ribojimas – reikalaujama, jog lošiant A kategorijos automatu visada būtų naudojami žetonai. Lošiant B kategorijos automatais įstatymas leidžia naudotis tiek žetonais, tiek metaliniais pinigais. Žetonų naudojimas lošimo įrenginiuose yra pozityvi visuomenės apsaugos priemonė. Norėdamas žetonus paversti pinigais lošėjas privalės juos keisti į pinigus.

Azartinių lošimų įstatymo 4–8 str. įtvirtintos teisės normas, numatančios azartinių lošimų licencijavimą ir leidimų lošimų organizavimo vietoms išdavimą. Lošimus gali organizuoti tik nustatyta tvarka licencijas gavusios įmonės.

Įstatymo 9 str. įtvirtintas santykinai veiksmingas visuomenės apsaugos mechanizmas, kuris gerai veiktų nedidelėse bendruomenėse. Įstatymas numato, jog „Lošimo namai (kazino) steigiami vietos savivaldybės tarybos sutikimu“. Nesant įstatyme numatyto diskrecinio savivaldybės tarybos sprendimo steigti kazino (lošimo namus), minėta įstaiga negali būti steigiama.

Kadangi pagal įstatymą draudžiama organizuoti lošimus pažeidžiant įstatyme numatytą tvarką, trumpai apžvelgsime įstatyme numatytus tiesioginius draudimus, įtvirtintus 10 str. Antroje minėto straipsnio dalyje įstatymų leidėjas pateikia konkretų baigtinį sąrašą vietų ir įstaigų, kuriose draudžiama organizuoti azartinius lošimus [1]. Kalbant apie visuomenės apsaugą tarp draudimų nustatančių Azartinių lošimų įstatymo straipsnių svarbesnė yra 10 str. 4 d., nustatanti, jog „*Lošimus organizuojančiai bendrovei draudžiama užtikrinti kitų subjektų bet kokių prievolių įvykdymą ir teikti kitiems asmenims bet kokias paskolas*“.

Penktoji to paties įstatymo straipsnio dalis taip pat veikia kaip panašus finansinis saugiklis ką tik aptartam lošimus organizuojantiems asmenims taikomam draudimui kredituoti bet kokius asmenis. Ši įstatymo norma numato, jog „*Draudžiama atsiskaityti banko (debeto, kredito) kortelėmis bei statyti bankomatus patalpose, kuriose organizuojami lošimai*“.

Įstatymo 10 str. 9 d. įtvirtina neveikiantį draudimą reklamuoti azartinius lošimus, kadangi įstatyme numatyta, jog „*Lietuvos Respublikos teritorijoje draudžiama reklamuoti azartinius lošimus, išskyrus azartinius lošimus organizuojančių bendrovių, lošimo namų (kazino), bingo automatų salonų, totalizatoriaus ir lažybų punktų pavadinimus, lošimų vietos adresus bei organizuojamų lošimų rūšis, taip pat lošimų įrenginių kiekį, esantį lošimo namuose (kazino), bingo arba automatų salonuose*“.

Ši teisės norma yra pavyzdys, kai išimtis tampa platesnė negu pati teisės norma. Tokio teisinio reguliavimo įstatymų leidėjui rekomenduotume vengti ir minėtą teisės normą keisti.

Įstatymo 10 str. 10 d. skirta uždrausti asmenims, nesulaukusiems nustatyto amžiaus, lošti azartinius lošimus. Minėta teisės norma nustato, jog „*Draudžiama lošti asmenims, kuriems nėra sukakę 18 metų. Lošimus, organizuojamus lošimo namuose (kazino), gali lošti asmenys, kuriems yra sukakę 21 metai. Jaunesnius kaip 21 metų asmenis draudžiama įleisti į lošimo namus (kazino)*“.

Analizuodami šią normą matome, jog nors ir nustatydamos draudimą lošti nustatyto amžiaus nesulaukusiems asmenims, įstatymas numato tik vieną draudimą – įleisti jaunesnius kaip 21 metų amžiaus asmenis į kazino (lošimo namus). Nesuprantama, tačiau įstatymas nenumato jokio draudimo įleisti jaunesnius kaip 18 metų asmenis į lošimo salonus, kuriuose organizuojami lošimai B kategorijos lošimo automatais, be viso kito, leidžiančiais lošti į automatą metant metalinius pinigus. Ši teisės norma nelogiška, ir sunku pasakyti, ar tokios normos įtvirtinimas yra tiesiog įstatymų leidėjo klaida, ar tikslingas rezultatas. Siekiant įgyvendinti teisinio reguliavimo tikslus ir uždavinius tokių elementarių loginių klaidų įstatymuose neturėtų būti.

Rūpinantis visuomenės teisine apsauga reikšminga yra įstatymo 10 str. 17 d., nustatanti, jog „*Draudžiama B kategorijos automatus jungti į „kaupiamojo fondo“ sistemą*“.

Tam tikra prasme visuomenės apsauga rūpinamasi įstatymo 12 str. 3 d. nustatant, jog „*Automatų salonuose privalo būti įrengta ne mažiau kaip 10 automatų*“.

norma padeda užtikrinti, jog nebūtų steigiami daugybė salonų po kelis automatus, o geriau vienas salonas, kuriame būtų daugiau automatų. Analogiškos prigimties yra ir įstatymo 12 str. 5 d., nustatanti minimalų lošimo įrenginių skaičių kazino (lošimo namuose). Panaši ekonominio poveikio reguliavimo priemonė įtvirtinta ir įstatymo 16 str. 1 d., leidžianti Lietuvoje naudoti tik naujus, t. y. nenaudotus, lošimo įrenginius.

Įstatymo 14 str. įtvirtino draudimą lošimus organizuojančioms bendrovėms verstis kita komercine ūkine veikla, išskyrus patalpų, kuriose bendrovė organizuoja lošimus, nuomą restoranų, barų, koncertinei veiklai ir valiutos keitimui. Ši teisės norma užtikrina, kad kuo mažiau pašalinių asmenų, neketinusių lošti, patektų į lošimo įstaigas.

Pinigus keičiančių asmenų registravimą reglamentuojanti teisės norma įtvirtinta įstatymo 20 str. Minėta įstatymo norma nustato, jog „*Lošimų organizatorius Vyrriausybės nustatyta tvarka privalo registruoti asmenis, kurie arba keičia grynuosius pinigus į žetonus, arba įmoka, arba laimi sumą, viršijančią 3500 litų ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta*“.

Savo esme minėta nuostata taip pat turi užtikrinti visuomenės apsaugą nuo nepageidaujamo azartinių lošimų poveikio, tačiau dėl savo konstrukcijos ji yra nevisavertė. Ne tiek daug yra asmenų, kurių vienu metu keičiamų pinigų ar žetonų suma viršija 3500 Lt, todėl svarstyti minėtos teisės normos efektyvinimo klausimas.

Įstatymo 23 str. įtvirtinta dar viena realaus visuomenės apsaugos poveikio neturinti norma: „*Bendrovė, turinti licenciją organizuoti lošimus ir leidimą atidaryti automatą ar bingo saloną arba lošimo namus (kazino) ir pageidaujanti tose patalpose įrengti daugiau lošimo įrenginių, privalo gauti Priežiūros komisijos sutikimą. Toks sutikimas įforminamas papildant leidimą*“.

Norma beveik neveiksminga, nes vienintelis atvejis, kai Priežiūros komisija gali atsakyti papildyti leidimą, yra „*(...) jeigu lošimo įrenginiai neatitinka šio įstatymo ir Priežiūros komisijos nustatytų reikalavimų*“ (įstatymo 23 str. 4 d.).

Būtina paminėti, jog, be įstatyme numatytų visuomenės apsaugos nuo žalingo azartinių lošimų poveikio priemonių, yra dar dvi pozityvios priemonės, neturinčios tiesioginio įstatymo pagrindo. Viena iš jų yra preventinė priemonė, taikoma remiantis Valstybinės lošimų priežiūros komisijos susitarimais su lošimus organizuojančiomis bendrovėmis – tai neįleidimas į lošimo namus asmens prašymu. Siekdamas pasinaudoti šia priemone asmuo turi parašyti prašymą. Komisija šį asmens prašymą išsiuntinėja lošimus organizuojančioms bendrovėms [20]. Deja, ši iniciatyva yra tik geranoriško Komisijos ir lošimo organizatorių bendradarbiavimo priemonė. Žurnalistų atliktų tyrimų duomenimis, tik nedaugelis lošimo namų šią priemonę praktiškai įgyvendina [21]. Pažymėtina, jog 2007 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo narė B.Vėsaitė įregistravo Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 10 str. pakeitimo įstatymą, pagal kurį asmenų, pareiškusių tokią valią, neįleidimas į lošimo namus būtų teisiškai sureguliuotas ir

privalomas [22]. Vis dėlto kol kas toks įstatymas nepriimtas.

Antroji priemonė, apie kurią verta užsiminti, – tai lošėjų savitarpio pagalbos grupių organizavimas, vykdomas visuomeniniais pagrindais [23]. Daugiau teisinių ar praktinių priemonių užkirsti kelią probleminei lošimui Lietuvos Respublikoje nėra.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta, Lietuvos azartinių lošimų teisinį reguliavimą lošėjų apsaugos nuo priklausomybės susiformavimo aspektu reiktų įvertinti kaip bandymą užtikrinti visuomenės apsaugą nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio, tačiau šią apsaugą dar reiktų gerinti. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas iš esmės turėtų būti pildomas įvairiomis užsienio šalyse seniai taikomomis visuomenės apsaugos priemonėmis. Svarbiausias visuomenės apsaugos nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio priemonės, taikomas pažangiose užsienio šalyse, būtina aptarti plačiau. Galbūt tai padės Lietuvos visuomenei bei įstatymų leidėjui apsispręsti dėl minėtų priemonių būtinumo ar veiksmingumo.

ŠVEICARIJOS KONFEDERACIJOS SOCIALINIS MODELIS SIEKIANČI APSAUGOTI VISUOMENĘ NUO NEIGIAMO AZARTINIŲ LOŠIMŲ POVEIKIO

Dėmesys į Šveicarijos Konfederacijos pasirinktą naują probleminių azartinių lošimų prevencijos modelį buvo atkreiptas neatsitiktinai. Būtent Šveicarija laikoma azartinių lošimų teisinio reguliavimo etalonu pasaulyje [24]. Kaip teigia Šveicarijos darbo ir socialinių tyrimų biuro (Büro für Arbeits- und sozialpolitische Studien (BASS) mokslininkai Kilianus Künzi, Tobias Fritschis ir Theresas Eggeris, atlikę lošimo ir priklausomybės nuo lošimo Šveicarijoje studiją, paskutinių kelių dešimtmečių pasaulinės tendencijos panaikinti valstybės teisinį reguliavimą ir siekti papildomų pajamų valstybei palietė ir Šveicariją [25]. Šveicarijoje tik 1993 m. buvo panaikintas konstitucinis draudimas organizuoti azartinius lošimus kazino. Naujasis Kazino įstatymas Šveicarijoje įsigaliojo gana neseniai – tik 2000 m. balandį ir iš esmės pakeitė visą azartinių lošimų organizavimo sistemą šalyje. Loterijos ir lažybos Šveicarijoje yra reguliuojamos nuo 1874 m. Taigi Šveicarija turi senas šios srities tradicijas. Tačiau svarbu pažymėti, jog Šveicarijoje leidžiamos tik loterijos, prisidedančios prie bendros tautos gerovės arba rengiamos paramos tikslais. Lažybų organizavimas pagal Šveicarijos loterijų įstatymą neprivalo atitikti šių tikslų [25].

Kazino veiklą Šveicarijoje reguliuoja Šveicarų federalinė lošimų valdyba (Swiss Federal Gaming Board). Galimos dvi kazino rūšys – A klasės ir B klasės kazino. A klasės kazino lošimų apribojimų nėra. B klasės kazino gali būti ne daugiau kaip 3 lošimo stalai ir 75 lošimo automatai. Įdomu tai, jog Šveicarijos kazino yra įpareigoti patys parengti ir taikyti priemones, kurios padėtų kovoti su priklausomybės nuo azartinių lošimų atsiradimu pagal tam tikrus kriterijus. Pagrindiniai tokios kovos kriterijai yra: 1) priklausomybės nuo azartinių loši-

mų prevencija ir ankstyvas asmenų, linkusių į tokią priklausomybę, nustatymas, 2) specialūs lošimo namų personalo mokymai ir nuolatinis žinių atnaujinimas, 3) duomenų apie priklausomybę nuo lošimų rinkimas [13]. Taip pat įdomu tai, jog grynosios kazino pajamos yra apmokestinamos ir iš šio mokesčio finansuojama Šveicarijos socialinio draudimo sistema (iš šių lėšų mokamos senatvės pensijos, maitintojo netekimo bei invalidumo pensijos). Įdomu, jog mokestis gali svyruoti nuo 40 iki 80 procentų, o konkretų mokesčio dydį kiekvienam kazino individualiai nustato Šveicarijos federalinė taryba (Federal Council). Kazino gali prašyti sumažinti mokesčių našta, jei finansinė kazino būklė silpna [25].

Šveicarijos kazino įpareigoti patys parengti ir vykdyti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos priemones, todėl viena iš tokių priemonių yra absoliutus draudimas asmenims, jei išryškėjo jų priklausomybės nuo lošimų požymiai, lošti azartinius lošimus. Šią priemonę paskutiniu metu taikė visi 19 šiuo metu veikiančios Šveicarijos kazino. Vadovaujantis minėtoju principu visi asmenys, kuriems lošimo metu pasireiškia pykčio priepuoliai, suicidinės mintys ar veiksmai, taip pat asmenys, kurie nesugeba sustoti net tuo atveju, jei jiems reikia pasinaudoti tualetu, perduodami svarstyti specialiam komitetui, kuris sprendžia, ar apskritai uždrausti tokiam asmeniui lošti azartinius lošimus. Procesas vyksta panašiai kaip ir teismo posėdžio metu, išklausiama ir lošėjo nuomonė. Jei priimamas sprendimas uždrausti asmeniui lošti azartinius lošimus, asmuo turi teisę tokį sprendimą apskusti praėjus ne mažiau kaip vieneriems metams, tačiau tokiu atveju privalo pateikti įrodymus, jog jis elgiasi atsakingai. Tokiais įrodymais gali būti ir banko informacija apie reguliarias asmens pajamas [24].

Kaip buvo minėta, vienas iš Šveicariško modelio tikslų yra ankstyva visuomenės narių apsauga nuo priklausomybės nuo lošimo išsivystymo. Šiuo tikslu buvo parengtos specialios programos, skirtos mokyti kazino darbuotojus laiku nustatyti rizikos grupei priklausančius asmenis. Poveikis kazino darbuotojams yra labai aktualus, nes būtent kazino darbuotojai, gaunantys arbatpinigių iš savo klientų, yra mažiausiai suinteresuoti savo klientų gerove. Šveicariškas visuomenės apsaugos modelis siekia pakeisti šį fenomeną [13].

Taip pat viena iš visuomenės apsaugos priemonių, taikomų Šveicarijoje, yra įvairūs kazino platinami lankstinukai, kuriuose yra svarbiausia informacija apie potencialias grėsmes, tykančias lošėjų, anketos, kuriomis naudodamasis lošėjas pats galėtų save priskirti (ar nepriskirti) tam tikrai rizikos grupei, taip pat lankstinukuose nurodomos veikiančios socialinės pagalbos tarnybos ir jų telefonai ar kita kontaktinė informacija [13].

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Darbe trumpai apžvelgus galimas priklausomybės nuo azartinių lošimų susiformavimo prielaidas, Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas, kurios turėtų padėti neutralizuoti minėtas prielaidas, bei palyginus jas su Šveicarijos Konfederacijos socialiniu priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos modeliu, galima drą-

siai tvirtinti, jog darbe iškelta hipotezė buvo patvirtinta – Lietuvos Respublikoje nėra užtikrinama visuomenės apsauga nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio.

Kaip buvo nustatyta analizuojant Lietuvos Respublikoje galiojančius teisės aktus azartinių lošimų srityje, šiuo metu teisės aktai nenustato nė vienos priemonės, kuri būtų nukreipta tiesiogiai prieš patį neigiamiausią azartinių lošimų poveikį visuomenei – priklausomybės nuo azartinių lošimų išsivystymą. Būtent su šia didžiaja problema kovoja modernios Jungtinių Amerikos Valstijų ir Šveicarijos Konfederacijos visuomenės. Tokių priemonių turėtų būti imtasi ir Lietuvos Respublikoje siekiant, jog valstybei ateityje netektų investuoti daug daugiau, negu šiuo metu ji gauna naudos iš legalizuotų azartinių lošimų.

Visų pirma turėtų būti sukurti teisiniai mechanizmai, kurie leistų stebėti ir įvertinti priklausomybės nuo azartinių lošimų mastą. To nepadarius sudėtinga imtis priemonių padėčiai gerinti. Sukūrus minėtus stebėjimo mechanizmus turėtų būti imamasi papildomų įpareigojimų lošimus organizuojančioms bendrovėms. Tai būtų ekonomiškė ir veiksmingesnė būdas, negu siekiant kovoti su šia priklausomybės forma steigti naujas valstybės institucijas. Lietuvos Respublika galėtų perimti jau praktikoje patikrintą Šveicarijos patirtį ir lošimų bendrovėms nustatyti įpareigojimus, pavyzdžiui: imtis priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos priemonių, mokyti savo personalą atskirti problemų dėl lošimo turinčius asmenis ir imtis priemonių šioms problemoms šalinti, rinkti duomenis apie priklausomus nuo lošimo asmenis. Taip būtų tobulinama pati azartinių lošimų priežiūros sistema, objektyviau būtų galima reaguoti į visuomeninius pokyčius ar naujai išryškėjusias problemas. Šie įpareigojimai lošimo bendrovėms galėtų būti įtraukti į azartinių lošimų licencijavimo taisyklės.

Šiuo metu vienintelė galima pagalba nuo azartinių lošimų priklausomiems lošėjams yra jų pačių sukurtos nevyriausybines savitarpio pagalbos organizacijos. Deja, tokios organizacijos yra labai sąlyginė kovos su priklausomybe nuo azartinių lošimų priemonė. Siekiant sukurti realią kovos su šia priklausomybe sistemą minėtų organizacijų veikla turėtų būti skatinama valstybiniu lygiu. Turėtų būti rengiamos specialios papildomos šių organizacijų veiklos finansavimo programos. Visi minėti mechanizmai turėtų būti derinami ir plėtojami kartu. Vien tik šių organizacijų veikla nebūtų pakankama, nes problemineis lošėjais besirūpinančios nevyriausybines organizacijos paprastai neužsiima prevencija, jos tik kovoja su neigiamomis azartinių lošimų pasekmėmis.

Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtinti azartinių lošimų organizavimo ir vykdymo reikalavimai turėtų būti pildomi. Šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatyme įtvirtinti tik minimalūs draudimai, kurių turi paisyti lošimų organizatoriai siekdami organizuoti lošimus (pvz., draudimas įrengti lošimo namus mokyklose, parduotuvėse, draudimai naudoti senus lošimo įrenginius, minimalaus lošimo įrenginių skaičiaus ribojimas, lošimo automatų skirstymas į kategorijas ir kt.). Didžiausia problema yra ne tai, kad įstatymai numato per mažai įvairių draudimų

– svarbu, kad draudimai būtų aiškiai orientuoti į reguliavimo tikslą, o ne abstraktūs ir sunkiai paaiškinami. Deja, tokį reguliavimo modelį pasirinko Lietuvos įstatymų leidėjas. Siekiant ką nors drausti teisės akte reikėtų suprantamai išdėstyti ir atitinkamo draudimo priežastis, azartinių lošimų reguliavimo įstatymų tikslus. Kai kurios Amerikos valstijos susistemintą vietinių teisės aktų informaciją netgi skelbia lošimų reguliatorių internetiniuose puslapiuose [26], tuo tarpu analizuojant Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymą dažnai tenka tik spėlioti vienokio ar kitokio draudimo ar ribojimo nustatymo priežastis.

Kaip buvo minėta, nesant jokio azartinių lošimų reguliavimo įstatymo, siekiant sukurti veiksmingą stebėjimo sistemą, jokia Lietuvos valstybės institucija ir pats įstatymų leidėjas nėra pajėgus įvertinti, kiek jo nustatyti ribojimai yra veiksmingi, koks faktinis azartinių lošimų poveikis visuomenei. To padaryti vien tik lošimų priežiūrą vykdanči Valstybinė lošimų priežiūros komisija remdamasi lošimų bendrovių pateikiamais finansiniais duomenimis taip pat negali. Siekiant tobulinti visuomenės apsaugą nuo galimos priklausomybės nuo azartinių lošimų būtini kompleksiniai sprendimai.

Įstatymų leidėjas turėtų nedelsdamas šalinti Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo spragas: uždrausti nepilnamečius įleisti į lošimo salonus ir lošti metaliniais pinigais, apriboti azartinių lošimų reklamą, įtvirtinti veiksmingą asmenų registravimo institutą, savanorišką teisės lošti apribojimą. Šie kriterijai yra minimalūs siekiant užtikrinti, jog reguliuojant Lietuvoje azartinius lošimus būtų užtikrinta bent minimali visuomenės apsauga. Svarbiausias kriterijus, kurio pasigendama galiojančiame Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatyme, – įstatymo tikslai ir uždaviniai. Įstatymas yra abstraktaus pobūdžio, todėl nėra iki galo aiški nei azartinių lošimų reguliatoriaus funkcija, nei valstybės politikos kryptis reguliuojant azartinius lošimus. Tokių elementarių klaidų demokratinės modernios valstybės teisėkūroje neturėtų būti.

Apibendrinant visa, kas buvo išdėstyta darbe, galima būtų teigti, jog azartinių lošimų reguliavimas Lietuvos Respublikoje nuo reguliavimo lygio moderniose Vakarų valstybėse atsilieka bent penkiolika metų. Tokios verslo šakos kaip azartiniai lošimai reguliavimo atsilikimas daro didelę žalą Lietuvos visuomenei ir pačiai valstybei, diskredituoja Lietuvos Respubliką tarptautinėje bendrijoje ir gali sukelti socialinę katastrofą, jei įstatymų leidėjas ir toliau nesiims jokių priemonių padėčiai gerinti.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 43.
2. Lietuvos medicina. <http://www.medicina.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=66198> [žiūrėta 2007 09 24].
3. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 42.

4. Internetinis su azartiniais lošimais susijusių terminų žodynas. <http://joss.com.ua/rus/dictionary.php?topicid=5#J> [žiūrėta 2007 09 25].
5. Kuzavičius, K. *Lotynų-lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007.
6. Vienos iš Lietuvos Respublikoje veikiančių NVO skelbiama informacija apie priklausomybę nuo azartinių lošimų, patologinius lošimus. <http://www.jaunimo-centras.lt/index.php?m=84> [žiūrėta 2007 09 21].
7. *National Gambling Impact Study Commission Final Report*. <http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/reports/finrpt.html> [žiūrėta 2007 07 05].
8. *California Council on Problem Gambling official website*. <http://www.calproblemgambling.org>; http://www.calproblemgambling.org/gambling_def.html [žiūrėta 2007 07 04].
9. *Fifteen years of problem gambling prevalence research: What do we know? Where do we go?* By Rachel A. Volberg. Gemini Research, Ltd. Northampton, MA 01061 USA. http://www.cgr.org/Files/Fifteen%20Years%20Problem%20Gambling%20Prevalence_Research%20Overview.pdf [žiūrėta 2007 07 04].
10. *Situational assesment of problem gambling services in California developed under contract by the California Council on Problem Gambling on behalf of the Office of Problem Gambling, Program Services Division, California Department of Alcohol and Drug Programs* by Rachel A. Volberg, Lori Ruggle, Richard J. Rosenthal, Tim Fong. <http://www.problemgambling.ca.gov/pdf/reportPGAssessment.pdf> [žiūrėta 2007 07 04].
11. *Internetinė enciklopedija*. www.wikipedia.org; <http://en.wikipedia.org/wiki/ADHD> [žiūrėta 2007 09 21].
12. *Internetinė informacija*. <http://500nations.com/casinos/500MinimumAgeUSA.asp?srcPage=Oklahoma> arba http://www.worldcasinodirectory.com/gambling_age_chart.htm [žiūrėta 2007 09 21].
13. *Allowing gambling, limiting the damage*. *Swiss Federal Office of Public Health bulletin SPECTRA No. 34 / September 2002*.
14. *Issues paper „Problem Gambling“ of the UK Gambling Commission. 2006 03 10*. <http://www.gamblingcommission.gov.uk/UploadDocs/Contents/Documents/Gambling%20Commission%20problem%20gambling%20issues%20paper.pdf> [žiūrėta 2007 09 21].
15. 2001 04 12 Lietuvos Respublikos Seimo septynioliktojo (68) bei aštuonioliktojo (69) posėdžio stenogramos, skelbtos Lietuvos Respublikos Seimo interneto svetainės teisės aktų duomenų bazėje www.lrs.lt.
16. Vaišvila, A. *Teisės teorija* (antrasis leidimas). Vilnius: Justitia, 2004.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33.
18. 2007 08 27 Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pranešimas „Dėl šalies ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio“. *Informaciniai pranešimai*, 2007, Nr. 67.
19. Internetinė enciklopedija www.wikipedia.org; Didžiųjų skaičių teorema. http://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_large_numbers [žiūrėta 2007 09 24].
20. *Lietuvos valstybinės lošimų priežiūros komisijos puslapis internete*. <http://www.vlpk.lt/lt/problemos-del-losimo> [žiūrėta 2007 07 08].
21. Į lošimo namus – su pražūtinga azarto korta. „*Lietuvos ryto*“ šeštadienio priedas *Gyvenimo būdas*, 2007 m. liepos 7 d., Nr. 27 (702).
22. *Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 10 str. pakeitimo įstatymo projektas*. www.lrs.lt.
23. Informacija internete. <http://anoniminiailosejai.ath.cx/> arba www.anoniminiailosejai.tinkle.lt [žiūrėta 2007 07 08].
24. „*It's better in Switzerland. U.S. casinos should adopt Swiss-style methods of dealing with gambling addicts, public policy expert says*“. BY BOB SHEMELIGIAN. Monday, March 5, 2007 - *Las Vegas Business Press*. http://www.problemgambling.com/its_better_in_switzerland.htm [žiūrėta 2007 09 24].
25. Mokslinė studijos santrauka. *Büro für arbeits- und sozialpolitische Studine (BASS) [Centre for Labour and Social Policy Studies (BASS)]*. The summary. Gambling and Gambling Addiction in Switzerland Empirical study of gambling practice, development, addiction and consequences. On behalf of the Swiss Federal Gaming Board and the Federal Office of Justice. Made by Kilian Künzi, Tobias Fritschi and Theres Egger. Berne, 15th November. 2004. <http://www.ejpd.admin.ch/etc/medialib/data/ge-sellschaft/lotterie.Par.0002.File.tmp/res-spielsucht-e.pdf> [žiūrėta 2007 09 24].
26. *JAV Nevados valstijos Lošimų kontrolės tarybos puslapis internete „Public Policy of the State Concerning Gaming (NRS 463.0129)“*. http://gaming.nv.gov/about_regulation.htm [žiūrėta 2007 09 21].

LEGAL ISSUES ARISING FROM ELIMINATION OF NEGATIVE IMPACT OF GAMBLING

Mantas Arasimavičius *

Mykolas Romeris University

Summary

Legal regulation of the games of chance is quite new in the Republic of Lithuania. The first law that legalized games of chance and set the rules of this kind of business was enacted only in 2001. However, experience nowadays shows that Lithuanian nation more often began to face social problems arising from the dependence of people on the games of chance, their morbid urge to play these games. Naturally one may become concerned, whether the Law of the games of chance of the Republic of Lithuania ensures sufficient protection against the development of the dependence on the games of chance and sets forth adequate means of certain prevention.

Aiming to reveal the chosen hypothesis, possible reasons and premises of the dependence on the games of chance are analyzed in this article. All these reasons were brought into three groups of biological, psychological and social factors. Many scientists at one associate biological factors of dependence with two major areas: genetics and neurology. Genetic reasons stimulate heritable dependence upon the games of chance. What regards neurology, these premises of dependence upon gambling are most often related with human hormone disorders, particularly with neurotransmitters (dopamine, serotonin and norepinephrine).

The psychological factors most often described as reasons of pathological gambling, generally are described as comorbidity, personal character of the gambler and stress. Particularly high correlation was found between dependence upon

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Administrative Law and Procedure, doctoral student.

gambling and other mental disorders, including dependences upon alcohol, drugs, etc.

Currently major social factors that were distinguished as reasons of dependence upon gambling are: age, sex, culture and nationality, public attitude towards gambling, gambling access, influence of technological progress. In this particular context, the established security measures, met in the Gambling law of the Republic of Lithuania or in practice, are extracted and evaluated, how they correspond with above described reasons of dependence. In fact, there are only few effective measures in the Gambling law of the Republic of Lithuania at all, and those which are present can better be described as purely bureaucratic rather than really effective. Finally, the “social” concept of the protection of society against the negative impact of the games of chance, applied in the Confederation of Switzerland, is analyzed. Regarding the said above, taking into consideration the formal limitations set forth in Lithuanian Gambling law, we try to encourage the Lithuanian Parliament to notice the Swiss model or just to fix some legal institutes of the current law to ensure the minimal standards of protection of Lithuanian nation.

Keywords: games of chance, dependence upon gambling, morbid urge for gambling, pathological gambling, problem gambling, ludomania, biological reasons of dependence upon gambling, psychological reasons of dependence upon gambling, social reasons of dependence upon gambling, casino.